

Uczyć lepiej

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

ISSN 1641-5825

Czasopismo oświatowe

Nr 1-2020/2021

Ilustracja: Sylwia Pragłowska

■ W numerze:

Autonomia i odpowiedzialność ucznia
Poznajmy się – zaakceptujmy różnorodność
Ekologia w praktyce
Troska o zdrowie psychiczne

**Szanowni Państwo,
Uczniowie, Rodzice,
Dyrektorzy i Nauczyciele,
pracownicy szkół i placówek oświatowych
województwa wielkopolskiego**

To już ostatnie dni tegorocznych, szczególnych wakacji.

Mam nadzieję, że pozwoliły one wszystkim Państwu na przeżycie chwil przynoszących radość z poznania nowego oraz że stanowiły dobrze wykorzystaną okazję do zasłużonego wypoczynku po jakże trudnym ostatnim półroczu.

Ten rodzaj wzmocnienia, optymizm i nowa energia bardzo przydadzą się nam wszystkim do podjęcia kolejnego wyzwania, jakim zapewne będzie rok szkolny 2020/2021, rozpoczynający się we wtorek, 1 września.

Ogromnie doceniam fakt, że to właśnie dzięki Państwa zaangażowaniu i determinacji oraz wielkiej kreatywności na wszystkich szczeblach systemu edukacji udało się w naszym województwie sprawnie przestawić na inny sposób funkcjonowania i zorganizować w tak trudnym czasie pandemii kształcenie na odległość.

Wszyscy chcemy, aby we wrześniu uczniowie i nauczyciele wrócili do tradycyjnej nauki, bo nawet najlepsze i najnowocześniejsze technologie nie zastąpią bezpośredniego kontaktu z uczniem.

Wiem doskonale, że dyrektorzy szkół starają się od dłuższego czasu i we własnym zakresie przygotować rozwiązania, które pomogą ograniczyć ryzyko rozprzestrzeniania się wirusa w placówkach.

Szanowni Państwo,

z okazji rozpoczynającego się roku szkolnego 2020/21 proszę przyjąć najserdeczniejsze życzenia i wyrazy uznania dla Waszej pracy, pełnej wysiłku i osobistego zaangażowania!

Życzę Państwu zdrowia, wytrwałości oraz optymizmu w pokonywaniu wszystkich przeciwności losu.

Jestem przekonana, że trudny okres już niedługo przeminie, a przyszłość będzie bardziej optymistyczna.

Uczniom życzę, aby nadchodzące miesiące były nie tylko czasem wytężonej pracy, ale niosły ze sobą także wiele radości i satysfakcji z rozwoju własnych zainteresowań i uzdolnień.

Wam zaś drodzy Rodzice życzę cierpliwości, zadowolenia i czasu na wspieranie talentów oraz zainteresowań swoich pociech, by osiągnięcia Waszych dzieci były nieustającym powodem do dumy.

Niechaj nowy rok szkolny - niezależnie od czekających nas nowych wyzwań - okaże się pozytywnym sprawdzianem naszych możliwości.

Niech będzie to rok nowych szans i wielu radości!

Z wyrazami szacunku

Paulina Stochniałek

Członek Zarządu Województwa Wielkopolskiego

Szanowni Państwo

Nietypowe rozpoczęcie roku szkolnego mamy już za sobą. Wszystko, co się od marca dzieje, jest nietypowe, choć z czasem powoli oswajane. Trudne doświadczenia wystawiły nas na wiele prób. Nigdy dotąd nie zrobiliśmy w szkołach tak ogromnego skoku informacyjnego. Nigdy dotąd nie sprawdziliśmy, jak może funkcjonować szkoła w wirtualnym świecie. Nigdy też chyba z takim wytęsknieniem nie oczekiwaliśmy powakacyjnego dzwonka na lekcje – w prawdziwej sali.

Rozpoczynamy nowy rok pod znakiem zapytania. Nie wiemy, jak rozwijać się będzie stan pandemiczny i jak długo jeszcze szkoły będą mogły pracować w warunkach stacjonarnych. Wiemy jednak, że jesteśmy lepiej przygotowani do zmiany, sprawniej potrafimy się przeorganizować, bogatsi o rozwiązania sprawdzone w trybie awaryjnym.

Z nadzieją na zdrowy nowy rok przekazujemy jej sienny numer naszego dwumiesięcznika. Znajdziecie w nim, Państwo, refleksje wyniesione ze zdalnego nauczania, dotyczące znaczenia motywowania ucznia do pracy, ale i rozwijania w nim poczucia autonomii i odpowiedzialności za proces samokształcenia. Drugi wątek, na który zwracamy uwagę, to kształcenie postaw proekologicznych poprzez angażowanie uczniów w projekty, dobór lektur, a przede wszystkim zajęcia w bezpośrednim kontakcie z naturą. Gorąco polecamy też teksty poświęcone przygotowaniu społeczności szkolnej na przyjęcie dzieci cudzoziemskich – warto czerpać ze sprawdzonych wzorców.

Owocnej lektury!

Ewa Superczyńska

NARESZCIE W SZKOLE!

SPIS TREŚCI

Uczyć lepiej

Adres redakcji

ul. Górecka 1, 60-201 Poznań
tel. 61 858 47 00, fax 61 852 33 29
e-mail:
uczycylepiej@odnpoznan.pl
<http://www.odnpoznan.pl>

Konto

PKO Bank Polski
82 1020 4027 0000 1202 1520 9038

Redakcja

Redaktor naczelny
Ewa Superczyńska
Sekretarz redakcji
Joanna Marchewka
Zespół redakcyjny
Tadeusz Nowik
Dorota Mursztyn-Gorgoń

Reklamy i ogłoszenia

- różne warianty
- konkurencyjne ceny
- szeroki krąg odbiorców związanych z oświatą

Kontakt:

Joanna Marchewka
tel. 61 858 47 64
joanna.marchewka@odnpoznan.pl

Autorzy tekstów

Izabela Czerniejewska
Iwona Dobrzyńska
Magdalena Gajtkowska
Ewa Kobiałka
Marta Maklakiewicz
Anna Pałczyńska
Edyta Trzepakowska
Dorota Nowak-Włodarczyk
Joanna Wojciechowska
Dorota Żaglewska

Projekt graficzny czasopisma

Mateusz Leszkowicz

Projekt okładki, ilustracje

Sylwia Pragłowska

Skład i druk

Drukarnia Laser-Graf, Płock
biuro.lasergraf@gmail.com
tel. 664 434 122

Dydaktyka

2-3 Autonomia i odpowiedzialność

4-5 Bądź przewodnikiem po świecie informacji

Komunikacja językowa

6-7 Jak przełamać barierę językową

Inspiracje

8-9 Historia Zamku od nowa

10-11 Wielozmysłowy kontakt z naturą

Wychowanie

12-13 Ekologia w praktyce

Zdrowie

14-15 Troska o zdrowie psychiczne

Dobre praktyki

16-17 Dziecko cudzoziemskie w środowisku szkolnym

18-19 Poznajmy się. Zaakceptujmy różnorodność

In memoriam

Autonomia i odpowiedzialność

Wiele dotychczasowych rozwiązań edukacyjnych nie zdało egzaminu w nauczaniu zdalnym w czasie pandemii. Jedną z przyczyn jest niewykształcona w uczniach zdolność do przejęcia odpowiedzialności za własną naukę.

dr Ewa Kobiałka

nauczycielka języka angielskiego w Legionowie;
lektorka języka angielskiego w Szkole Wyższej Psychologii
Społecznej w Warszawie; wykłada na studiach
podyplomowych z zakresu przygotowania pedagogicznego
nauczycieli języka angielskiego w Wyższej Szkole Nauk
o Zdrowiu w Warszawie

Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci możemy obserwować odejście od tradycyjnego skupiania się na centralnej roli nauczyciela i reorientację zainteresowań pozycją ucznia w procesie nauczania. Uczniowie mają coraz większy wpływ m.in. na nauczane treści, sposób zdobywania wiedzy, materiały wykorzystywane do realizacji programu czy tempo pracy. Coraz więcej wagi przykładana jest do kształtowania postaw niezależności i samodzielności w procesie uczenia się. Taki trend wynika również z wymagań edukacyjnych zawartych w nowej podstawie programowej, nakładającej na nas obowiązek stworzenia uczniom warunków, w których nauczą się planowania, organizowania i oceniania własnej nauki oraz przejmowania za nią odpowiedzialności. Autonomia jest więc nieodzownym elementem kształtowania kompetencji kluczowych, czyli umiejętności niezbędnych do osobistego rozwoju, dzięki którym jesteśmy gotowi uczyć się przez całe życie.

W literaturze pedagogicznej autonomia definiowana jest jako zaangażowanie ucznia w proces uczenia się oraz jako gotowość do przejęcia odpowiedzialności za własną naukę. Uczeń przejmuje inicjatywę, aby sprostać własnym potrzebom i celom, wynikiem czego jest zdolność do działania niezależnie lub we współpracy z innymi. Uważa się, że kształtowanie takiej postawy powinno zaczynać się już na wczesnym etapie edukacji.

Różne drogi do celu

Uczniowie najmłodszych klas szkoły podstawowej za wszelką cenę chcą być samodzielni i niezależni, a z drugiej strony wymagają ciągłego wsparcia. Dylematem opiekunów i nauczycieli jest zachowanie równowagi pomiędzy ochroną, jaką ich otaczamy, a wspomaganiem ich inicjatywy i samodzielności. Nadmierna opiekuńczość może hamować pragnienie autonomii, natomiast brak wsparcia może doprowadzić do poczucia niższości z powodu nieumiejętności osiągnięcia postawionych celów. Dzieci na tym etapie bardzo różnią się pod względem gotowości do nowych ról i zachowań. Wszystkim uczniom w klasie stawiamy te same cele, jednak powinniśmy umożliwić im zdobywanie ich na różne sposoby.

Naszym zadaniem jest motywowanie uczniów do pracy poprzez dobór aktywności adekwatnych do ich indywidualnych potrzeb i możliwości. Podczas gdy uczeń zdolny jest w stanie uzupełnić tekst z lukami bez podpowiedzi, słabsi uczniowie też poradzą sobie z tym zadaniem, gdy podamy im zestaw słów do dopasowania.

Przykładem strategii cieszącej się dużym zainteresowaniem wśród dzieci, w której autonomia jest maksymalizowana i która daje uczniom możliwość wyboru różnorodnych aktywności, jest praca metodą stacji. Nauczyciel tworzy kilka stanowisk pracy

Uczniowie, posiadający zdolność do przejęcia inicjatywy, będą odnosić sukcesy w realizacji postawionych celów, niezależnie od okoliczności.

Autonomia jest nieodzownym elementem kształtowania kompetencji kluczowych, czyli umiejętności niezbędnych do osobistego rozwoju, dzięki którym jesteśmy gotowi uczyć się przez całe życie.

z materiałami dla uczniów, którzy pracują w grupach. W lekcji powtórkowej można zaadoptować wcześniej wykonywane zadania. Każda grupa odwiedza kolejno poszczególne stanowiska i wykonuje zadania w obrębie danej stacji. W małych grupach nawet słabsi uczniowie pracują chętniej, gdyż ze wsparciem mają szansę odniesienia sukcesu. Metoda stacji dostarcza wielu pozytywnych emocji związanych ze współpracą, wzajemną komunikacją i zabawą.

Stawianie rusztowania

Dzieci w wieku wczesnoszkolnym potrafią już korzystać ze swoich wcześniejszych doświadczeń. Istotne jest więc, aby budować tzw. rusztowanie, czyli nowe umiejętności w odniesieniu do posiadanej już wiedzy. Gdy materiał jest zbyt łatwy, dzieci nie uczą się niczego nowego. Gdy mierzą się ze zbyt trudnymi zadaniami, nie radzą sobie, co w rezultacie prowadzi do obniżonej samooceny. Zaleca się więc, by stawiane cele miały odniesienie do strefy najbliższego rozwoju ucznia. Materiał lekcyjny powinien wykra-
czać poza aktualną wiedzę, ale nie

być poza zasięgiem kompetencji ucznia. W strefie najbliższego rozwoju zawarte są umiejętności, które w pewnym stopniu są dziecku dostępne, ale wymagają jeszcze wsparcia i stymulacji. Działania w obrębie tej właśnie strefy wspierają autonomię i refleksyjne myślenie, są motywujące oraz sprzyjają aktywnemu i twórczemu podejściu do osiągnięcia stawianych celów.

Rusztowanie budujemy z tego, co uczeń już wie, więc wprowadzając nowy materiał, prosimy dzieci by podzieliły się własnymi doświadczeniami i pomysłami na temat treści, które prezentujemy i połączyły je z własnym życiem. Możemy zaangażować małą grupę w działanie, pokazując reszcie, jak coś się robi (metoda akwarium). Wcześniejsza wiedza i doświadczenie dzieci powinno każdorazowo stawać się ramą do kolejnych lekcji.

Autonomia jest cechą niezbędną do właściwego funkcjonowania w różnych dziedzinach życia, zarówno osobistego, jak i zawodowego. Uczniowie, posiadający zdolność do przejęcia inicjatywy, będą odnosić sukcesy w realizacji postawionych celów, niezależnie od okoliczności.

Bądź przewodnikiem po świecie informacji

Nauczanie na odległość wymuszone pandemią zrewidowało nasze rozumienie edukacji. Co może stać się trwałą wartością płynącą z tego doświadczenia?

dr Anna Pańczyńska

od dziesięciu lat pracuje jako nauczycielka języka angielskiego w Zespole Szkół Ponadpodstawowych w Kleszczowie

Za jedno z najistotniejszych przeobrażeń minionego roku szkolnego uznać należy to, że odpowiedzialność za proces przyswajania wiedzy przejąć powinien uczeń. To on w warunkach zdalnej edukacji decydował w głównej mierze, kiedy i jak pracował, ile czasu poświęcał na poszczególne przedmioty i czy samodzielnie wykonywał pracę. Zadaniem nauczyciela stało się wspieranie ucznia w wysiłku i inspirowanie ciekawym materiałem lub atrakcyjną metodyką.

Drugim odkryciem w czasie lockdownu stała się obserwacja dotycząca znaczenia przyjaznej atmosfery i budowania relacji z uczniem. W edukacji na odległość bardzo ważne było szybkie zorientowanie się w nastrojach młodzieży. Świetnie sprawdziła się strona www.answer-garden.ch. Wystarczyło zadać jedno nieskomplikowane pytanie: *Jak się czujesz?* To dobry punkt wyjścia każdego spotkania z podopiecznymi.

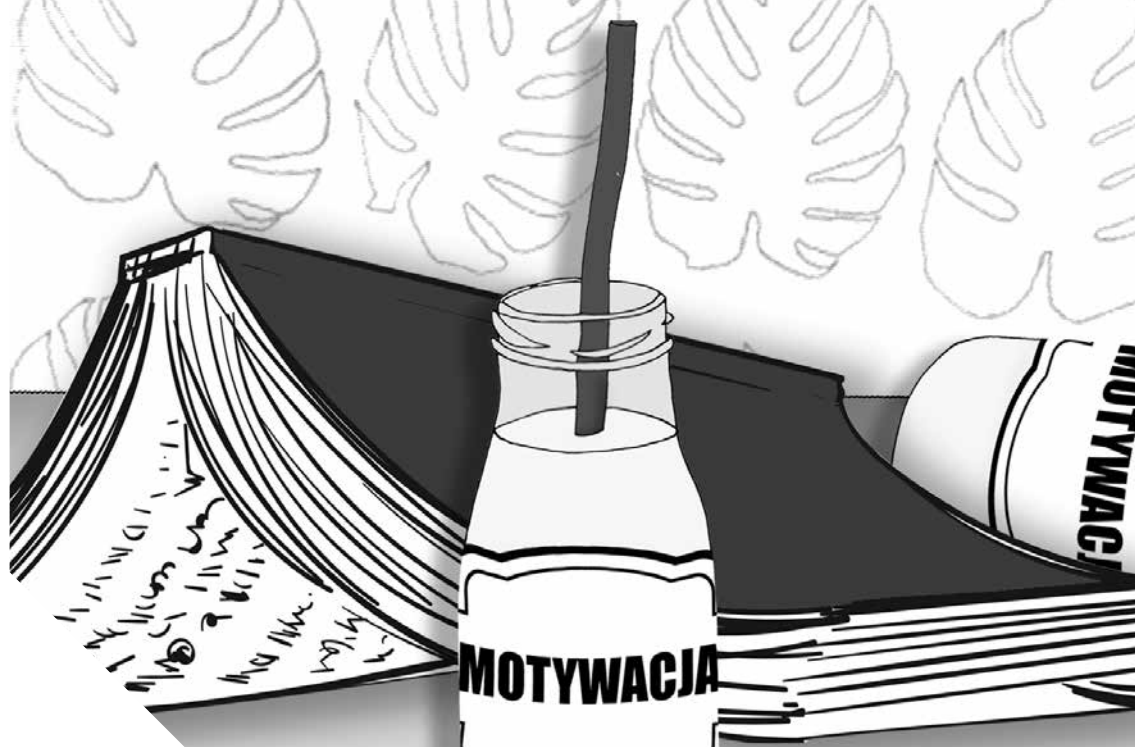
Zasoby Internetu

Kiedy większość teatrów i muzeów przeniosła się do świata wirtualnego, potrafiliśmy zrobić z tego użytek na lekcjach z przedmiotów humanistycznych. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby kontynuować tę formę kontaktu ze sztuką. Szczególnie polecam kolekcję dziedzictwa kultury zebraną

z dwóch tysięcy instytucji na stronie www.artsandculture.google.com. Do nauczania historii, języków obcych, wiedzy o społeczeństwie czy geografii wykorzystajmy Google Maps. Organizujmy wirtualne spacery i wycieczki, na przykład po Westerplatte dzięki stronie www.spacer.muzeum1939.pl. Oprócz elektronicznych podręczników www.epodreczniki.pl skierujmy uwagę swoich uczniów na strony, które wspomagają nauczanie przedmiotowe, na przykład www.matematykaszkolna.pl (materiał obejmuje program nauczania w szkole podstawowej, średniej, a także niektóre zagadnienia z zakresu kształcenia wyższego), kolekcję klasyki literatury, również w formie audiobooków, wybrane pozycje z literatury najnowszej znajdziemy na www.wolnelektury.pl. Polecam także platformę edukacyjną www.khanacademy.org, funkcjonującą już w polskiej wersji językowej, strony z wystąpieniami popularyzującymi ważne idee www.ted.com czy kursy przygotowane przez najlepszą uczelnię techniczną MIT www.ocw.mit.edu/courses.

Organizacja zajęć

Warto pomyśleć też o atrakcyjnym wizualnie sposobie prezentowania materiału. Aplikacje takie jak Genial.ly i czy znane już powszechnie Prezi

Ilustracja: Sylwia Pragłowska

Przemyślenia
wymaga sposób
oceniań.
Czas porzucić
testowanie czy
anachroniczne
odpytywanie na
rzecz sprawdzania
kompetencji.
Dajmy też
uczniowi swobodę
decydowania
o formie
wykonywanych
zadań.

sprawia, że lekcja stanie się zdecydowanie ciekawsza. Przydatnym narzędziem jest też mentimeter.com do tworzenia chmur wyrazowych lub obrazów z odpowiedziami uczniów, coggle.it do tworzenia map myśli czy wheeldecide, dzięki któremu sprawdzanie wiadomości może okazać się przygodą, gdyż pytanie uczniowie losują z kolorowego Koła Fortuny.

Przemyślenia wymaga też sposób oceniania. Czas już porzucić ciągłe testowanie i anachroniczne odpytywanie na rzecz sprawdzania kompetencji, na przykład poprzez przygotowanie przez ucznia materiału do prezentacji przed klasą. Dajmy też uczniowi większą swobodę decydowania o formie zadań. Zamiast robić wszystkie ćwiczenia z książki, uczeń mógłby przygotować krzyżówkę (polecam www.bookwidgets.com) albo komiks czy animację lub zadanie dla innych uczniów?

Czas na wyzwanie

Popularny w dzisiejszych czasach *challenge* może mieć również swoje zastosowanie w edukacji. Niektórzy nauczyciele poprosili swoich uczniów o rapowanie, ale równie dobrze sprawdzi się wyzwanie w formie stworzonych przez nauczyciela puzzli na stronie www.jigsawplanet.com, przy którym możemy poprosić o podanie kilku dodatkowych informacji na temat obiektów (np. uczniowie mogą sprawdzić, gdzie dane

zdjęcie zostało zrobione, jakie to miasto/budynek). Inną formą wyzwania jest wirtualny escape room, który zdobywa coraz więcej zwolenników. Zrobienie go jest możliwe m.in. w Google Forms lub Genial.ly. Zabiera to, oczywiście, trochę czasu, można też skorzystać z gotowych propozycji, którymi użytkownicy Facebooka dość chętnie się dzielą. (zobacz na „escape roomowy raj” lub „Genially – oficjalna, polska grupa”).

Ekspert na lekcji

Jeszcze nigdy zaproszenie gościa na lekcję nie było tak łatwe. Zaproponuj to specjalście ze swojej dziedziny lub komuś nieznanemu, ale pasjonującemu się danym tematem. Udowodniono, że lekcje przeprowadzone przez kogoś innego niż ten sam nauczyciel są przez uczniów lepiej zapamiętywane. W przypadku języka angielskiego powstał nawet projekt, w ramach którego fundacja Girls Future Ready zajmuje się kontaktowaniem nauczycieli polskich z *native speakers* z Kanady i USA, aby wspólnie planowali i przeprowadzali zajęcia edukacyjne online. Projekt nazywa się [#razemdlanauczycieli](https://www.instagram.com/razemdlanauczycieli).

Przekonajcie się sami, że mobilizowanie do wysiłku poznawczego z wykorzystaniem nowoczesnej technologii może być skuteczne, wystarczy odświeżyć własny warsztat pracy.

Jak przełamać barierę językową?

Jedną z ważniejszych umiejętności we współczesnym świecie jest komunikowanie się w języku obcym. Prawda to oczywista, ale jak ją przekuć w edukacyjny sukces przeciętnego ucznia?

Edyta Trzeptałkowska

nauczyciel języka angielskiego w IX Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie; opiekunka praktyk studenckich; koordynatorka projektu zagranicznego

Moje wieloletnie obserwacje prowadzone z perspektywy nauczyciela języka angielskiego wskazują na to, że mówienie w języku obcym jest dla większości uczniów najtrudniejszą spośród kompetencji językowych. To umiejętność, której nie da się wyćwiczyć samodzielnie, a towarzyszące jej liczne obawy blokują przed zabieraniem głosu na lekcji i odbierają możliwość ćwiczenia tej sprawności. Przyczyny takiego stanu rzeczy mają bardzo złożony charakter i dlatego wspieranie uczniów w walce z barierami językowymi musi przybierać rozmaite formy.

Diagnoza

Do najczęściej wymienianych przez uczniów powodów, dla których nie chcą wypowiadać się na lekcji języka angielskiego, można zaliczyć następujące bariery:

- *Inni mówią lepiej niż ja, nie chcę się ośmieszać.*
- *Brakuje mi słów, nie wiem, jak to ująć.*
- *Nawet po polsku nie wiem, co powiedzieć.*
- *Układam najpierw zdanie w głowie, ale trochę to trwa.*

Wymienione przyczyny mają trzy źródła: 1. Brak odpowiednich kompetencji językowych lub przekonanie o ich braku. 2. Brak wiadomości na określony temat. 3. Niesprzyjająca atmosfera w grupie. Jak temu zaradzić?

Motywacja

Motywacja jest podstawowym elementem składowym sukcesu edukacyjnego. Uczeń skoncentrowany na osiągnięciu konkretnego celu i rozumiejący, po co się uczy (*To mi się w życiu przyda*), ma większe szanse na przyswajanie wiedzy i doskonalenie umiejętności. Odpowiedni poziom motywacji sprawia, że ignorujemy wszelkie niesprzyjające okoliczności i koncentrujemy całą uwagę na nauce nowych rzeczy.

W ubiegłym roku byłam szkolnym koordynatorem odbywającego się na terenie Niemiec anglojęzycznego projektu, który zgromadził młodzież z ośmiu krajów Europy. Podczas tygodniowego pobytu za granicą wszyscy uczestnicy brali udział we wspólnych zajęciach i razem spędzali czas wolny.

Warunkiem uczestnictwa w projekcie była dobra znajomość języka angielskiego, ale mimo to początkowo nie wszyscy chętnie zabierali głos publicznie. Po kilku dniach sytuacja bardzo się zmieniła – uczniowie się otworzyli i zapomnieli o barierach językowych. Oczywistym wyjaśnieniem tej zmiany może być fakt, że okoliczności, w których się znaleźliśmy, zmuszały wszystkich do używania języka obcego, ale w moim przekonaniu jest to tylko jeden z czynników wpływających na „otwarcie językowe”, bynajmniej, nie najważniejszy.

Młodzież biorąca udział w projekcie szybko nawiązała ze sobą dobry kontakt,

Uczeń

skoncentrowany
na osiągnięciu
konkretnego celu
i rozumiejący, po
co się uczy, ma
większe szanse
na przyswajanie
wiedzy
i doskonalenie
umiejętności.
Odpowiedni
poziom motywacji
sprawia, że
ignorujemy
niesprzyjające
okoliczności.

a wspólne wykonywanie zadań stało się okazją do dobrej zabawy. Język obcy przestał być postrzegany przez nastolatków jako przedmiot, z którego mogą być oceniani, a stał się narzędziem pozwalającym na uczestniczenie we wspólnych działaniach. Miejsce paraliżującego szkolnego stresu zajęła chęć aktywnego udziału w pracy z grupą.

Atmosfera była bardzo przyjazna i uczniowie mogli liczyć na wzajemną pomoc. To kolejny czynnik eliminujący strach przed mówieniem. Świadomość, że nikt się z nikogo nie śmieje, że inni też popełniają błędy, co nie przeszkadza we wzajemnym zrozumieniu, pozwalała uświadomić sobie, że usterki językowe nie dyskwalifikują wypowiedzi ani jej autora.

Ostatnim pozytywnym czynnikiem były przyjaźnie zawarte między uczestnikami, pochodzącymi z różnych krajów. Pielęgnowanie kontaktów po zakończeniu projektu wymagało czynnego użycia języka obcego.

Niestety, nie wszyscy uczniowie mogą brać udział w projektach zagranicznych. Jak pomóc pozostałym?

Mobilizacja

Aby dać uczniowi poczucie, że potrafi się wypowiedzieć i ma coś do powiedzenia na dany temat, należy dać mu szansę na odpowiednie przygotowanie się, podsuwając gotowe pomysły/argumenty, które może zreferować lub powtórzyć.

Warto też w miarę możliwości pozwolić na swobodę w wyborze tematu. Poniżej kilka praktycznych wskazówek:

- pozwól uczniom przygotować streszczenia tekstów/ książek/filmów wybranych przez niego;
- zamiast odtwarzać nagranie dialogów z płyty, wskaż uczniów, którzy je odczytają na głos;
- poproś o przygotowanie opinii na dany temat z wykorzystaniem argumentów wymienionych na lekcji;
- korzystaj z ćwiczeń polegających na dokończeniu rozpoczętego zdania;
- wyznaczaj do prezentowania efektów pracy w grupie osoby mniej aktywne;
- planując prezentacje, pozwól uczniom mówić o ich zainteresowaniach;
- nie poprawiaj wszystkich błędów popełnionych przez uczniów.

Walcząc z barierami językowymi, starajmy się tak organizować lekcję, aby uczniowie, którzy nie zabierają głosu z własnej woli, mogli powiedzieć choć jedno zdanie, bez względu na to, czy jest to wypowiedź twórcza, czy odzwierciedlająca. Jeśli nie zaczniemy od krótkich i najprostszych wypowiedzi, nie spodziewajmy się, że nasi uczniowie zaskoczą nas kiedyś długą i oryginalną wypowiedzią.

Historia

Zamku od nowa

Przestrzenie Zamku gościły pruskie orły, nazistowskie swastyki i komunistyczne flagi. Dziś, po kolejnej renowacji, możemy z krytyczną refleksją patrzeć na historię i podziwiać kunszt rzemiosła.

Dorota Żaglewska

specjalistka ds. projektów interdyscyplinarnych
w Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu;
współtworzy programy edukacyjne

Po wakacjach Zamek pokazuje swoje nowe oblicze. Poddaliśmy pieczołowitej konserwacji przestrzenie dawnej części mieszkalnej. Wcześniejszy remont z 2012 roku zaowocował odnowionym holem od wejścia, nową salą wystaw i salą koncertową, przeniesiono też kino, przeszkolono sufit, a pod szklaną kopułą stworzono kawiarnię i księgarnię. To były rewolucyjne zmiany. Od razu rzucały się w oczy.

Teraz będzie trochę inaczej: korytarze i pokoje Zamku, które od drugiej wojny światowej nie były przebudowywane, odrestaurowano. Boazerie i marmury zostały, ale zniknęły szpecące przekształcenia i ingerencje. Blask odzyskują przestrzenie i dekoracje unikatowe w skali Europy.

Dlaczego unikatowe? Po co je odnawiać, skoro pochodzą z nazistowskiej przebudowy? Aby zrozumieć te dwie kwestie, trzeba cofnąć się w czasie jeszcze dalej niż siedemdziesiąt lat.

Burzliwe dzieje

Zamek w Poznaniu, efekt kaprysu Wilhelma II, jest nazywany najmłodszym zamkiem w Europie. Cesarz mógł się nim cieszyć zaledwie w latach 1910-1918. W nowej Polsce budynek stał się pierwszą siedzibą Uniwersytetu Poznańskiego. Hitlerowcy przebudowali go na rezydencję Hitlera na wschodnich

rubieżach Rzeszy. Po wojnie gościł w swych murach urząd miasta, a później – do dziś: instytucje (niejedną!) kultury. To burzliwe dzieje i wielu różnych użytkowników.

Okres nazistowski trwał najkrócej, ale odcisnął największe piętno. By nie zostawić pamiątek po Hohenzollernach, przebudowano i zmieniono wystrój wewnątrz niemal całkowicie. O stopniu ingerencji świadczy likwidacja przebogatej kaplicy cesarskiej. Zdarze ze ścian kostki złotej mozaiki wiadrami odsprzedawano producentowi, całe pomieszczenie przedzielono na dwie kondygnacje, a w miejscu obejścia ołtarza wstawiono balkon dla Hitlera. W całym Zamku wymieniano nawet marmury w podłogach i kamienne okładziny ścian. Po wojnie nikt nie miał pieniędzy, czasu i motywacji, by dokonać zmian. Doraźnie naprawiano to, co się zepsuło, nie dbając o estetyczny efekt. I tak, zupełnie przypadkowo, Zamek stał się jedyną istniejącą rezydencją przeznaczoną dla Hitlera.

Jak się zachować w tej historii? W Centrum Kultury ZAMEK wierzymy, że każda, nawet najtrudniejsza historia powinna być opowiadana. Dbamy o boazerię z dawnej jadalni i sypialni Hitlera, bo jest świadectwem swoich czasów. Przypominamy przy okazji, że za tym monumentalnym przepychem

stała najprawdziwsza krzywda i ludobójstwo. Że koszty tamtej przebudowy były finansowane ludzką krwią. Może łatwiej byłoby to wstydliwie przemilczeć? Uważamy, że taką historię trzeba, w świetle badań, opracowywać i brać nauczkę na przyszłość. Dlatego tak ważna jest dla nas edukacja w odnowionym Zamku.

Przestrzeń pamięci

Z uwagi na zmieniające się obostrzenia sanitarne, informacji o zwiedzaniu i lekcjach z przewodnikiem prosimy załączać na stronie www.ckzamek.pl lub dzwoniąc bezpośrednio do przewodników: 61 64 65 288. Zachęcamy, by Zamek zwiedzać również samodzielnie, w grupach lub indywidualnie, wypożyczając audioprzewodnik, biorąc do ręki nowy przewodnik po Zamku lub album fotograficzny. Dzięki temu będzie-

my mogli świadomie poruszać się po intrygujących przestrzeniach. Historii uczy tu materia: kamień, drewno, lampy, mozaiki, długie korytarze i kręte schody. Co to znaczy „monumentalna architektura”? Jakie efekty stwarzało umiejętne rozplanowanie światła? Co kryje w sobie marmur? Jakie przedstawienia znajdziemy w bogatych intarsjach?

Nowe nazwy pomieszczeń – Pokój Mahoniowy, Korytarz Amonitowy, Hol Kasetonowy – to nasz sposób na to, by zwrócić uwagę na użyte materiały. Blisko niezwyklej Sieni Przejazdowej zobaczymy film o historii Zamku. Na drugim piętrze czeka wystawa i biblioteka multimedialna, w której spotkamy realnych i cyfrowych świadków epok.

Nie ma tu jednej historii. Zmiany właścicieli Zamku odbywały się w gwałtownych okolicznościach, następcy zacierali ślady po swych poprzednikach. Cyklicz-

nie następowały gromadzenie i utrata przedmiotów. Z rozkazu cesarza zagościły tu pruskie orły, zdzierane następnie przez polskich użytkowników, zastępowane później swastykami, a jeszcze później komunistycznymi flagami...

Jak w tym wszystkim przetrwała delikatna porcelana czy ulotne druki na papierze? Najczęściej za sprawą przypadku, którego jesteśmy dłużnikami. Wiele z przedmiotów zamkowej historii nie znalazło się do dziś, niektóre wciąż odnajdujemy i dokumentujemy, inne zobaczymy już tylko na projektach i zdjęciach. To zaledwie ułamek dawnego bogactwa wyposażenia, ale bardzo pouczający, o głębokiej humanistycznej wymowie.

By dowiedzieć się więcej o możliwościach poznania Zamkowych historii, prosimy odwiedzać naszą stronę internetową: www.ckzamek.pl

Prace konserwacyjne w Holu Kolumnowym Zamku (fot. M. Kaczyński/CK ZAMEK)

Kolumny i okiennice zostały oczyszczone i zabezpieczone czasochłonnymi metodami rzemieślniczymi. Zdjęcia, pokazujące proces renowacji, można oglądać w Holu Wielkim Zamku od połowy czerwca.

Wielozmysłowy kontakt z naturą

W otoczeniu przyrody mamy możliwość wielozmysłowego poznawania różnorodności roślin i zwierząt oraz zależności zachodzących między nimi. Daje to nam wiele korzyści poznawczych, emocjonalnych, estetycznych.

Joanna Wojciechowska
specjalistka ds. promocji i dydaktyki
w Palmiarni Poznańskiej

Kształtowanie relacji człowieka ze środowiskiem naturalnym stało się przedmiotem powszechnego zainteresowania, szczególnie w ostatnich latach, kiedy coraz silniej dostrzegamy zagrożenia wynikające ze zmian klimatycznych, będących konsekwencją działalności człowieka. Oczywistym jest, że tych relacji trzeba uczyć od najmłodszych lat, bo: „Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci”. Edukacja przyrodnicza to inwestycja w lepszą przyszłość naszej planety, która zmagą się w ostatnim czasie z problemem ocieplenia klimatu, nadprodukcją śmieci i wycinką lasów.

Poza murami szkoły

Doktor Laura Berrera-Hernández z Sonora Institute of Technology w Meksyku zwraca uwagę, że: „Łączność z naturą to nie tylko docenianie piękna przyrody, ale także bycie świadomym wzajemnych relacji i zależności między nami a przyrodą, docenianie wszystkich niuansów natury i odczuwanie jej części”. Jedną z form kształtowania i wpływania na relację dzieci i młodzieży z naturą jest edukacja przyrodnicza realizowana poza murami szkoły. Nie od dziś wiadomo, że w otoczeniu przyrody mamy możliwość wielozmysłowego poznawania różnorodności roślin i zwierząt oraz zależności zachodzących między nimi. Wiąże się to z szerokim

wachlarzem profitów, jakie otrzymujemy podczas takich spotkań.

Korzyści indywidualne są związane z pozytywnym oddziaływaniem natury na wrażenia estetyczne dzieci i stymulowanie ich rozwoju. E. Janik pisze: „Poznanie przyrody nie może przebiegać bez rozwoju uczuć estetycznych. Nie chodzi tu o zachód słońca. Wystarczy rosa osadzona na sieci pająka czy kolorowe skrzydła motyla”. (*Przyroda przeżywana i obserwowana z dziećmi przedszkolnymi*). Takie przeżycia wzbożają osobowość młodego człowieka. Wspierają także rozwój inteligencji przyrodniczej, którą Howard Gardner z Uniwersytetu Harvarda wyróżnił jako ósmy jej rodzaj w swojej teorii inteligencji wielorakiej. Dzięki niej naszym przodkom udawało się rozróżnić trujące rośliny od tych jadalnych. W dzisiejszym świecie, niestety, częściej koncentrujemy się na odróżnianiu marek samochodów czy firm odzieżowych.

Korzyści społeczne, które płyną z lekcji przyrody poza murami szkoły, wynikają z budowania relacji zespołowych w czasie wspólnych obserwacji oraz z radości czerpanej z wyciąganych wniosków. Taka współpraca daje możliwość wyłonienia się zupełnie nowych liderów, często innych niż ci w szkolnych ławkach. Ma też niezaprzeczalny wpływ na kształtowanie odpowiedzialnego i opiekuńczego stosunku do przyrody.

Palmiarnia Poznańska jest jednym z tych miejsc, które doskonale wpisują się w koncepcję zajęć przyrodniczych, realizowanych w otoczeniu natury.

Zmienność Palmiarni

wynikająca z pór roku

sprawia, że za każdym

razem możemy

odkrywać ją na nowo,

Ścieżki dydaktyczne

dostosowane są także

do różnych czasowych

tradycji i okoliczności.

Korzyści z prowadzenia zajęć na łonie natury możemy także rozpatrywać ze względu na perspektywę czasową. Tu i teraz, podczas zajęć dajemy możliwość większego zrozumienia zjawisk przyrodniczych, a bezpośredni kontakt z przyrodą zapobiega zaburzeniom związanym z poczuciem stresu, wzmacnia koncentrację, buduje większą samoakceptację, a w efekcie pozwala na zrównoważony rozwój osobowości.

Zajęcia w Palmiarni

Palmiarnia Poznańska jest jednym z tych miejsc, które doskonale wpisują się w koncepcję zajęć przyrodniczych, realizowanych w otoczeniu natury. Od ponad stu lat znajduje się w Parku Wilsona, będąc najstarszym i największym tego typu ogrodem w Polsce i jednym z najstarszych w Europie. Odwiedzających zaprasza na niezapomnianą podróż po odległych kontynentach wśród bogatej roślinności różnych stref klimatycznych. Wrażenia dodatkowo wzbogacają dźwięki żywych ptaków, szum wody i akwaria pełne egzotycznych ryb. W dwunastu pawilonach prezentowanych jest ponad tysiąc gatunków roślin,

a w akwariach 170 gatunków ryb oraz około 50 gatunków roślin wodnych. Poszczególne pawilony prezentują roślinność określonej strefy klimatycznej, w tym roślinność klimatu umiarkowanego, subtropikalnego, tropikalnego, sukulentę i kserofity starego i nowego świata, a także roślinność sawanny. Pawilon z roślinami wodnymi z dużym basenem do hodowli niezwyklej Wiktorii Królewskiej jest atrakcją tego miejsca. Jej liście mogą dorastać do dwóch metrów średnicy, a wyporność pozwala utrzymać ciężar małego dziecka. Zmienność Palmiarni wynikająca z pór roku sprawia, że za każdym razem możemy odkrywać ją na nowo. W różnych okresach roku prezentowane są także tematyczne ścieżki dydaktyczne, np. związane z roślinami Bożego Narodzenia, cytrusami czy z dniem bez oleju palmowego. Organizowane wystawy w sposób szczególny i bezpośredni umożliwiają poznanie roślin, a także zwierząt, np. wystawa roślin owadożernych z prezentacjami ich karmienia czy wystawa żywych motyli.

Zapraszamy na edukacyjną wycieczkę do Palmiarni, która oferuje egzotyczną podróż w centrum miasta.

Ekologia

w praktyce

Wychowanie proekologiczne staje się zadaniem priorytetowym. Dla skuteczności kształtowania postaw i nawyków ważna jest systematyczność i długofalowość oddziaływań.

Magdalena Gajtkowska
nauczycielka w Zespole Szkół Zakonu Pijarów
im. św. Józefa Kalasancjusza w Poznaniu.

Troska o otaczający świat przyrody staje się – jak nigdy dotąd – zadaniem priorytetowym i zarazem kluczowym dla egzystencji wszystkich stworzeń, w tym nas – ludzi. Potrzeba ta jest na tyle pilna, a konieczność jej realizacji powszechna, że nieustannie przypominają nam o niej politycy, naukowcy i powołane w tym celu organizacje. W głoszenie ekologicznego podejścia do życia zaangażował się nawet sam Ojciec święty, papież Franciszek.

Bazą dla kształtowania postaw proekologicznych jest osobiste i zarazem głębokie przekonanie o słuszności głoszonych tez oraz podejmowanych działań. Zarówno rodzic, jak i nauczyciel, który chce skutecznie zachęcać dzieci i młodzież do troszczenia się o naszą planetę, muszą być wzorem (modelem) w tym zakresie. Troska o świat winna wyrażać się nie w sztywnym i zawsze poprawnym wypełnianiu tzw. ekoobowiązków, lecz w zachwycie nad przyrodą, wspólnym spędzaniu czasu na jej łonie i w nieustannym dążeniu do jej ochrony oraz pielęgnacji. Ważne jest też, aby unikać tzw. ekoterroru, który zamiast inspirować, będzie przytłaczać dzieci i młodzież, wpędzając je zarazem w nieuzasadnione poczucie winy.

Dobre nawyki

Ekologia jest elementem podstawy programowej realizowanej w placówkach oświatowych. W młodszych klasach szkoły podstawowej tematy

ekologiczne są realizowane głównie we wrześniu (z okazji Dnia Sprzątania Świata), w kwietniu (z uwagi na Dzień Ziemi), a także pod koniec roku szkolnego (wyjazdy na klasowe wycieczki ekologiczne). Cenne są również ekowarsztaty realizowane przez różne organizacje, w tym firmy prywatne. Ciekawą i zarazem bezpłatną alternatywą są ekolekcje, których organizatorem jest np. Związek Międzygminny „Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej” oraz Miasto Poznań.

Wszystkie te działania są wartościowe, ale dla skutecznego kształtowania ekologicznych postaw i nawyków wśród dzieci i młodzieży najważniejsza jest ich systematyczność i długofalowość.

W szkole jest wiele okazji do wspólnego świętowania w klasie (np. z okazji mikołajek, Świąt Bożego Narodzenia, Dnia Matki). Bardzo często podczas tego typu spotkań korzystamy z papierowych obrusów, plastikowych talerzyków i kubków. Tak jest wygodniej. A gdyby zrezygnować z łatwych rozwiązań i zatroszczyć się o obrus wykonany z materiału i naczynia wielokrotnego użytku? Jaka będzie siła naszego ekoprzekazu?

Przed rozpoczęciem roku szkolnego wiele osób starannie kompletuje wyprawkę szkolną. Niewiele jednak sięga po notatniki, do których produkcji wykorzystano surowce wtórne. Aż trudno wyobrazić sobie, jak wielką rewolucję można zapoczątkować, korzystając z tego typu ekoproduktów, jednocześnie zachęcając do sięgania po nie młodsze pokolenie.

W sklepach ekologicznych istnieje wiele ekogadżetów dla domu i szkoły, w tym produktów będących efektem *upcyklingu*. Warto znać ofertę tego typu sklepów i kreować przyjazną środowisku przestrzeń. Czy jest dla dzieci coś silniejszego w przekazie niż tego typu praktyka?

Zagadnienia związane z ekologią warto wykorzystywać w praktyce na wielu różnych przedmiotach. W ramach edukacji matematycznej uczniowie mogliby na przykład wykonywać autorskie gry matematyczne, wykorzystując niepotrzebne już materiały/opakowania (np. puste pudełka, rolki po papierze toaletowym itp.). W ten sposób łączyliby przyjemne z pożytecznym – rozwijałyby twórcze myślenie, kompetencje matematyczne, a także nadawali wybranym przedmiotom drugie życie.

Książkowe ekoperetki

Obecnie na rynku pojawia się wiele różnorodnych pozycji książkowych dotyczących ekologii. Wszystkie na różne sposoby poruszają temat troski o przyrodę, ale nie wszystkie troszczą się o transparentny, merytoryczny i zarazem atrakcyjny przekaz. Warto być wymagającym i wybierać te pozycje, które są najbardziej adekwatne dla wieku podopiecznych i pomagają im lepiej zrozumieć (nie)oczywiste i (nie)ekologiczne konteksty.

Z mojej prywatnej, ale i zawodowej biblioteczki polecam „*Plastik fantastic?*” Eun-Ju Kim – to książka, która w przystępny sposób przedstawia złożony proces produkcji plastiku oraz jego zalety. Znajdziemy tu także informacje dotyczące recyklingu. Kolejną ekoperetkę stanowi pozycja G. Bouttier-Guérive’a: *Wielka księga zabaw. Ratujmy ziemię* – nie tylko uczy, ale też angażuje młodego czytelnika do rozwiązywania rozmaitych zadań.

Wydana w dużym formacie i pięknie ilustrowana książka *Ratujmy zwierzęta* uświadamia, że troska o ekologię jest równoznaczna z troską o życie wielu gatunków zwierząt, których istnienie jest zagrożone. To źródło wiedzy na temat powszechnie znanych (np. niedźwiedź polarny) oraz unikalnych zwierząt (np. ambystoma meksykańska).

Ilustracja: Sylwia Pragłowska

Zmiany systemowe

W procesie kształtowania postaw ekologicznych ważna jest współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym (ekofestyny, spotkania ze specjalistami, promocja działań ekologicznych, itp.).

Istotną przestrzenią zmian jest też sam budynek szkoły. Oprócz wspomnianych już propozycji (ekogadżety, *upcykling*) warto zainwestować w inne nowoczesne rozwiązania, jak np. instalacja fotowoltaiczna czy żarówki energooszczędne. Szkoła mogłaby poszukiwać sponsorów, dzięki którym tego typu rozwiązania stałyby się możliwe i bezkosztowe dla niej. Cennym rozwiązaniem jest również budownictwo pasywne, z którego warto korzystać podczas zakładania nowych placówek.

Szkoły mogą również tworzyć własne ogródki i kompostowniki w okolicy szkolnych boisk. Stanowiłyby one przestrzeń wspólnej troski.

Ważnym elementem zmian jest również podstawa programowa i dążenie do wprowadzenia nowego przedmiotu o nazwie ekologia, która byłaby na równi ważna, jak inne obowiązkowe przedmioty. Dominującą formą tego typu zajęć byłaby praktyka, a więc poszukiwanie nowych ekorozwiązań i realizacja szkolnych, krajowych czy międzynarodowych projektów.

Wydaje się, że dla ekologii kluczowym zagadnieniem jest kreowanie i zaspokajanie potrzeb. To kwestia decyzji każdego z nas: czy wybieram to, co łatwe, ale najczęściej nieekologiczne, czy może sięgam po rozwiązania niekiedy mniej popularne i wygodne, ale za to służące wspólnocie, którą wszyscy tworzymy. Pamiętajmy, że zaspokajanie ludzkich potrzeb (a nawet życie kolejnych pokoleń) jest zależne od troski o potrzeby naszej planety. Zacznijmy od małych kroków. Zacznijmy od siebie.

Troska

o zdrowie psychiczne

Z początkiem roku szkolnego, kiedy stawiamy sobie nowe wyzwania, warto uwzględnić w zadaniach szkoły dbanie o zdrowie psychiczne. Jak ważny jest to aspekt naszego życia, przypomina Światowy Dzień Zdrowia Psychicznego, obchodzony 10 października.

Marta Maklakiewicz

psycholog w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy w Rokietnicy, doradca zawodowy i personalny, terapeutka pracująca w nurcie systemowym

Iwona Dobrzyńska

psycholog w Szkole Podstawowej im. Jana Brzechwy w Rokietnicy, członek Wielkopolskiego Towarzystwa Terapii Systemowej

Zgodnie z wytycznymi Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) pojęcie 'zdrowia' definiujemy jako pełny dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny człowieka. Tymczasem aktualne dane wskazują, że zaburzenia psychiczne dotyczą aż 20 procent ludności, przy czym na depresję cierpi aż sto milionów osób na całym świecie, w tym co dziesiąty Polak. Co więcej, problemy ze zdrowiem psychicznym dotyczą coraz częściej dzieci i nastolatków. Zgodnie z danymi WHO, nawet do 50 procent wszystkich zaburzeń zdrowia psychicznego ma swój początek w okresie dojrzewania, a u 10–20 procent dorastających identyfikuje się problemy ze zdrowiem psychicznym. W Polsce około jednej trzeciej nastolatków ma objawy depresji, z tego jeden na stu ma myśli samobójcze. U około 2 procent dzieci depresja rozwija się natomiast jeszcze przed okresem dojrzewania¹.

W warunkach szkolnych najczęściej problematykę zdrowia psychicznego podejmuje się na lekcjach wychowawczych. Jest to jednak kropla w morzu potrzeb. Powszechnie wiadomo, że skuteczność oddziaływań psychospołecznych wymaga działań systematycznych. W naszej szkole zaczęliśmy od Tygodnia Zdrowia Psychicznego (TZP). Wprowadzona innowacja pedagogiczna świetnie się sprawdziła i ma szansę wejść na trwałe do praktyki naszej społeczności.

Różne aktywności

Postawiliśmy na proste i jednocześnie atrakcyjne dla uczniów metody pracy. Punktem wyjścia była dla nas dyskusja o wartościach. Zachęciliśmy więc klasy IV-VIII do stworzenia plakatów, na których przedstawili swoje skojarzenia dotyczące wybranych wartości, takich jak życzliwość, przyjaźń, wdzięczność i optymizm. Przygotowanie materiałów, a później ich udostępnienie całej społeczności szkolnej otworzyło uczniów na twórczą wymianę poglądów.

Jednym z założeń programowych innowacji była jego interdyscyplinarność, dzięki której mogliśmy zaprosić do współpracy nauczycieli różnych przedmiotów. Włączyli się m.in. nauczyciele języków obcych. Pod ich kierunkiem uczniowie stworzyli afirmacje anglo- i niemieckojęzyczne, które pozwoliły im przy okazji ćwiczeń językowych wykonać trening pozytywnego myślenia o sobie samych.

Na lekcji wychowania fizycznego uczniowie mieli natomiast okazję uprawiać aerobik, jazdę na rowerach stacjonarnych, wykonywać ćwiczenia z ciężarkami. Nauczycielom przyświecała przede wszystkim myśl wyrobienia w uczniach trwałego nawyku aktywności fizycznej, która pozwala niwelować napięcia psychiczne, przeciwdziałać stresowi, wyzwalając upragnione endorfiny.

Młodszy uczniowie słuchali bajek terapeutycznych, czytanych przez nauczycieli

¹ Por. . I. Namysłowska, *Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży w Polsce – stan rozwoju opieki psychiatrycznej i zadania na przyszłość* /<http://www.czytelniamedyczna.pl/4302,zdrowie-psychiczne-dzieci-i-mlodziezy-w-polsce-stan-rozwoju-opieki-psychiatrycz.html>

bibliotekarzy. Bajki-pomagajki dzięki historiom o dziecięcych bohaterach, którym udało się uporać z problemami, uczyły słuchaczy radzenia sobie z własnymi trudami dnia codziennego.

W szkole pojawiła się również specjalna skrzynka, do której każdy mógł anonimowo wrzucić karteczkę ze swoim marzeniem. Spisane w ten sposób pragnienia posłużyły nam do stworzenia specjalnego motywacyjnego kalendarza, który zachęcał do przekuwania marzeń na realizowane cele.

Sztuka relaksacji

Szczególną uwagę zwróciliśmy na umiejętność efektywnego odpoczynku. Udało nam się udostępnić salę relaksacji – specjalnie przygotowaną przestrzeń, przytulną, miłą, odbiegającą od atmosfery sal lekcyjnych. W czasie przerwy lub po lekcjach można tu zdjąć obuwie, usiąść na podłodze, podkulić kolana czy położyć się. Sala wyposażona jest w miękki dywan, pufy do siedzenia, uspokajające dekoracje. Kojącą aurę dopełnia spokojna muzyka. W sali odbywają się ćwiczenia medytacyjne oparte na treningu *mindfulness*. Podstawą treningu uważności jest koncentracja na teraźniejszości, a jej celem opanowanie codziennej gonitwy myśli, rozwijanie samoświadomości i stymulowanie odporności psychicznej.

Zdrowie całej rodziny

Warunkiem skuteczności wszelkich oddziaływań wychowawczych w szkole jest zaangażowanie rodziców dzieci. To właśnie oni są pierwszymi „diagnostami” swoich pociech – ich czujność, wsparcie oraz odpowiednio podjęte działania przy pierwszych niepokojących objawach są podstawą efektywnej pomocy niesionej dziecku. Co więcej, ich samopoczucie psychiczne i fizyczne ma niezwykle istotny wpływ na prawidłowe funkcjonowanie całej rodziny. Dlatego dla nich przygotowaliśmy artykuł *Radość serca wychodzi na zdrowie, duch przygnębiony wysusza kości – czyli trochę o zdrowiu psychicznym oraz o tym, jak o nie dbać* (opublikowany na stronie internetowej szkoły). Zawarty w nim wskazówki dotyczące troski o zdrowie psychiczne, jak i radzenia sobie z zaburzeniami nastroju u dzieci i nastolatków. W II etapie działań skierowanych do rodziców zaproponowaliśmy szkolenie na temat: *Jak mówić do dzieci, żeby się uczyły?*, które opierało się na za-

leceniach A. Faber i E. Mazlish. Uczestnicy zapoznali się z podstawowymi sposobami konstruktywnej komunikacji oraz sposobami motywowania dzieci – nie tylko do wykonywania obowiązków szkolnych. Nabyta wiedza i wyćwiczone elementy pozostało rodzicom wprowadzić w czyn.

Nasza innowacja pedagogiczna spotkała się w naszej szkole więcej niż tylko z ciepłym przyjęciem. Nie mamy wątpliwości, że priorytetem wychowawczym jest uczenie dzieci i młodzieży dbałości o dobrostan psychofizyczny.

KOMUNIKAT MINISTERSTWA ZDROWIA

Z początkiem kwietnia 2020 roku działalność rozpoczęły ośrodki środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej – nowego systemu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.

Są to placówki zatrudniające specjalistów – psychologów, psychoterapeutów i terapeutów środowiskowych. Mogą zgłaszać się do nich rodzice dzieci oraz młodzież w przypadku występowania niepokojących objawów związanych z problemami psychicznymi.

W ośrodkach można skorzystać z następujących świadczeń:

- porada psychologiczna diagnostyczna
- porada psychologiczna
- sesja psychoterapii indywidualnej
- sesja psychoterapii rodzinnej
- sesja psychoterapii grupowej
- sesja wsparcia psychospołecznego
- wizyta, porada domowa lub środowiskowa

Ze względu na sytuację epidemiczną pomoc udzielana jest za pomocą narzędzi teleinformatycznych. W przyszłości praca ośrodków będzie oparta na pracy środowiskowej – przede wszystkim współpracy z rodziną pacjenta oraz jego środowiskiem szkolnym (zalecany jest wybór ośrodka jak najbliżej miejsca zamieszkania).

<https://www.gov.pl/web/zdrowie/rozpoczecie-dzialalnosci-osrodkow-i-stopnia-referencyjnego>

Podstawą treningu uważności jest koncentracja na teraźniejszości, a jej celem opanowanie codziennej gonitwy myśli, rozwijanie samoświadomości i stymulowanie odporności psychicznej.

Dziecko cudzoziemskie w środowisku szkolnym

Zasady współpracy z uczniami, którzy podejmują w Polsce edukację, wymagają jasnych i precyzyjnych reguł. Powinna je znać cała społeczność szkoły. Jak to zorganizować? Warto skorzystać ze sprawdzonych sposobów.

dr Izabela Czerniejewska

specjalistka w ODN w Poznaniu ds. uczniów imigrantów; autorka książki *Edukacja wielokulturowa. Działania podejmowane w Polsce*; prezeska Fundacji Centrum Badań Migracyjnych, koordynatorka punktu informacyjnego dla cudzoziemców w Poznaniu Migrant Info Point (MIP)

Uczeń z doświadczeniem migracji, trafiając do nowej szkoły, nie wie, czego się spodziewać. Na początku nie ma jeszcze kolegów i koleżanek, których mógłby zapytać, co jest zadane na jutro, jakie materiały ma przynieść. Nie rozumie, za co może być oceniony i czym się różni kartkówka od sprawdzianu. Bez znajomości języka polskiego trudno jest mu zorientować się, od kogo należy wziąć kluczyk do szafki w szatni, co w niej można przechowywać i gdzie może znaleźć pielęgniarkę szkolną.

Przed nauczycielami pracującymi z dzieckiem, które dopiero przyjechało z innego kraju, stoi z kolei szereg pytań innego rodzaju. Jaki program uczeń realizował w swoim kraju? Czy w pełni rozumie przekaz lekcji, nawet jeśli wygląda na to, że uważnie słucha? Jak motywować go do wielu trudnych, bo nowych, wyzwań? Jak sprawdzić jego dotychczasową wiedzę, jak ją oceniać? Często nauczyciele wypracowują indywidualnie zasady pracy z uczniem cudzoziemskim. Warto jednak mieć świadomość, że dla niego jest to koszmar dostosowywania się do różnych wymagań każdego nauczyciela.

Jednym ze sposobów na uporanie się z tymi problemami jest stworzenie zespołu nauczycielskiego, w którym wspólnie można będzie wypracować zasady pracy z uczniem z doświadczeniem migracji oraz jego rodzicami.

Dowodem na to, że działa to niezawodnie, jest doświadczenie sześciu nauczycielek, które w ubiegłym roku szkolnym stworzyły taki zespół w Szkole Podstawowej im. gen. Stefana Roweckiego „Grotą” w Koziegłowach.

Formowanie zespołu

O czym warto pamiętać, planując stworzenie zespołu:

- Warto doprecyzować, jaki zespół chcemy mieć. Czy mają tworzyć go tylko nauczyciele, czy również dyrekcja, osoby pracujące w sekretariacie, inni pracownicy szkoły. Należy zastanowić się, jak powinna przebiegać współpraca między poszczególnymi członkami.
- Skład zespołu powinien być stały, a role jasno ustalone. Istotne jest wybranie koordynatora, wyznaczonego zadania i odpowiedzialnego za całość. Do zadań sekretarza należy prowadzenie dokumentacji, pisanie protokołów, spisywanie zasad wypracowanych przez zespół. Pozostali członkowie – nauczyciele, inni pracownicy szkoły, zgłaszający pomysły i realizujący je – powinni mieć taki sam status w grupie.
- Ważny jest język komunikacji z osobami z doświadczeniem migracji. Warto zatem wypracować w szkole takie formy, które będą

Często nauczyciele wypracowują indywidualnie zasady pracy z uczniem cudzoziemskim. Dla niego jest to jednak koszmar dostosowywania się do różnych wymagań każdego nauczyciela.

Przed nauczycielami
pracującymi
z dzieckiem z innego
kraju, stoi szereg pytań.
Jaki program uczeń
realizował w swoim
kraju? Czy w pełni
rozumie przekaz lekcji?
Jak sprawdzić jego
dotychczasową wiedzę
i jak ją oceniać?

przez wszystkich akceptowane. Kompetencje międzykulturowe będą więc niezbędne.

- Zespół musi zostać zatwierdzony przez dyrekcję i radę pedagogiczną. O jego istnieniu należy poinformować całą społeczność szkolną.
- Praca w zespole to dodatkowy obowiązek, dlatego warto ją nie tylko dobrze określić, ale także docenić.

Realizacja celów

Przygotowując się do pracy w zespole, warto przedyskutować i określić kierunek działań i doprecyzować cel. Pamiętajmy, że cel musi być SMART, czyli: konkretny, mierzalny, osiągalny, realny oraz określony w czasie. Słowem taki, którzy rzeczywiście da się zrealizować w ciągu roku szkolnego, przy założeniu, że osoby z zespołu mają jeszcze inne zadania. Niezmiernie ważne jest też opracowanie realistycznego harmonogramu.

Korzystając z doświadczenia SP w Koziegłowach, warto wybrać do realizacji w pierwszym roku pracy zespołu opracowanie szkolnych procedur.

Procedury powinny zawierać:

1. System oceniania uczniów (zasady wystawiania ocen z przedmiotów oraz z zachowania).
2. Sposób pracy z uczniami (wychowawcy, nauczyciela przedmiotu,

nauczyciela języka polskiego jako obcego).

3. Sposób współpracy z rodzicami uczniów.

Zespół powinien być odpowiedzialny za monitorowanie oraz ewaluację wprowadzonych procedur, z którymi należy zapoznać wszystkich nauczycieli, a także rodziców uczniów. Procedury powinny być zamieszczone na stronie szkoły, a także przesłane zainteresowanym rodzicom.

Jeśli po pierwszym roku działalności zespołu procedury zostaną wdrożone, a cel zostanie zrealizowany, to w kolejnych latach można wyznaczać następne, na przykład związane z integracją społeczności szkolnej czy wprowadzeniem uczniowskiego systemu wsparcia dla nowych osób. Zaleca się, by w pierwszym roku dodatkowe zadania podejmowane na rzecz uczniów z doświadczeniem migracji były traktowane jako pilotażowe. W drugim roku i następnych latach warto uwzględnić je, wyciągając wnioski z ewaluacji, aby nie powtarzać inicjatyw, które się nie sprawdziły i nie przynoszą pożądanego skutku.

Szkoły, które chcą podjąć się utworzenia zespołu ds. uczniów z doświadczeniem migracji, mogą liczyć na wsparcie specjalistów z naszego Ośrodka.

Poznajmy się.

Zaakceptujmy różnorodność

Migracja do obcego kraju, dla wielu do „ziemi obiecanej”, jest ogromnym stresem dla osób dorosłych, ale w sposób szczególny dotyka dzieci. Pomoc w pokonaniu alienacji wymaga wielostronnego wsparcia społeczności szkolnej.

Dorota Nowak – Włodarczyk
nauczycielka historii, wiedzy o społeczeństwie i języka
polskiego jako obcego
w Szkole Podstawowej nr 2 w Plewiskach

Osoby wyjeżdżające ze swojej ojczyzny tracą wszystko, co dla nich najważniejsze: rodzinę, przyjaciół, szkołę, kulturę i język. W najtrudniejszej sytuacji są dzieci i młodzież w wieku szkolnym, zwłaszcza z obszaru języków postępujących się cyrylicą. Starsi nauczyciele znają język rosyjski, ale młodszy nie potrafią porozumieć się z nowymi uczniami.

Idea projektu

W naszej szkole już od kilku lat obserwujemy trudności adaptacyjne dzieci z Ukrainy, Białorusi czy Kazachstanu. Uczniowie ci napotykają nie tylko na barierę językową i kulturową, ale przede wszystkim na różnice wynikające z systemu kształcenia w Polsce i kraju ich pochodzenia. Inna metodyka nauczania języków obcych, historia naszego kraju, duża liczba zajęć w zakresie TIK – to tylko ułamek problemów, z którymi się zderzają. Niestety, wciąż nie mamy żadnego systemu regulacji, gwarantującego uczniom z doświadczeniem migracji nauczania języka polskiego przed rozpoczęciem regularnej nauki w polskich placówkach. Uważam, że powinien być to obowiązek, który wsparłby przede wszystkim uczniów, ale także nauczycieli w sprawdzeniu kompetencji dziecka cudzoziemskiego, wkraczającego w mury rodzimej placówki.

W Szkole Podstawowej nr 2 w Plewiskach stworzyliśmy projekt adaptacyjny dla dzieci z doświadczeniem migracji. Obejmuje on szerokie działania na wielu płaszczyznach. Aby jego

realizacja była możliwa, zgromadziłam silną grupę wsparcia, poczynając od pani dyrektor szkoły, nauczycielek i uczniów z wyższych klas. Bardzo ważnym partnerem jest dla nas Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, reprezentowany przez Julię Karczewską, doradczynię metodyczną, pionierkę na naszym terenie nauczania języka polskiego jako obcego. Prywatna uczelnia, Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji w Poznaniu, zaoferowała nam z kolei pomoc studentów filologii obcych, a dzięki woli współpracy wójta gminy Komorniki możemy na terenie naszej szkoły organizować letnie turnusy półkolonii językowych dla cudzoziemskich uczniów z całej gminy.

Jak działamy

W czasie wakacji dzieci zbierają się codziennie przez dwa tygodnie na czterogodzinnych zajęciach językowych i kulturowych. Mają okazję poznać nie tylko podstawy języka polskiego, ale także warunki panujące w polskich szkołach, zakres materiału na poszczególnych etapach edukacji. W efekcie, zaczynając zajęcia we wrześniu, czują się pewniej, mogą porozumieć się z polskimi kolegami, a wymagania nie są już tak dużym zaskoczeniem. Dzięki projektowi mają szansę na lepszy, pewniejszy start.

W trakcie roku szkolnego prowadzimy obowiązkowe zajęcia z języka polskiego w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. Wspierają nas wolontariusze z klas ósmych, którzy na bieżąco

W czasie wakacji dzieci zbierają się codziennie przez dwa tygodnie na czterogodzinnych zajęciach językowych i kulturowych. Zaczynając zajęcia szkolne we wrześniu, czują się pewniej.

Uczniowie
cudzoziemscy
napotykają nie
tylko barierę
językową
i kulturową, ale
przede wszystkim
na różnice
wynikające
z systemu
kształcenia
w Polsce i kraju ich
pochodzenia.

w praktyczny sposób wprowadzają w tajniki polszczyzny swoich cudzoziemskich kolegów i koleżanki. Służą także pomocą w odrabianiu zadań domowych i przygotowaniu do sprawdzianów. Nieocenioną pomocą jest też forma wsparcia, polegająca na wtajemniczeniu w kulturowe reguły funkcjonowania w środowisku rówieśniczym, na przykład wskazywanie akceptowanych i nietolerowanych form zachowań.

Nie zanedbujemy również specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, z której systematycznie korzystają uczniowie z doświadczeniem migracji, uczestnicząc w warsztatach, grupach wsparcia czy po prostu indywidualnych rozmowach ze specjalistą.

Wymierne efekty

Sukcesem naszych działań adaptacyjnych było to, że już po kilku pierwszych miesiącach obecności w naszej szkole uczniowie z Ukrainy zdecydowali się na publikację swoich tekstów w szkolnej gazecie. Doskonale rozumieli, że ich artykuły wymagają jeszcze korekty, ale

byli z siebie niezwykle dumni, zyskując poczucie przynależności do wspólnoty szkolnej.

Stałym elementem programu są Dni Multikulti. W tym czasie uczniowie z doświadczeniem migracji, ale także Polacy, którzy mają inne korzenie, prezentują kulturę i obyczaje swoich przodków. Romowie, Niemcy, Holendrzy, Francuzi, Ukraińcy, Białorusini, Kazachowie przygotowują plakaty, obrazujące ich rodzinne strony, występy artystyczne i pogadanki z cyklu: *Co chcesz wiedzieć o moim kraju, o mojej dawnej szkole?* Ogromnym powodzeniem cieszy się degustacja potraw regionalnych, przygotowywanych przez rodziców.

Inicjatyw z każdym dniem przybywa, co ważne, pomysłodawcami są także nasi uczniowie, którzy chcą i potrafią funkcjonować w wielokulturowej szkole. Idea projektu i wszystkich związanych z nim zadań służy z jednej strony szybszej adaptacji cudzoziemców, a z drugiej, pokazuje polskim uczniom, że inność jest ciekawa, inspirująca i staje się normą w zglobalizowanym świecie.

IN MEMORIAM

W czasie minionego półrocza w ostatnią drogę życia odeszły Osoby, które przez wiele lat zawodowo były związane z Ośrodkiem. Pozostaną w naszej pamięci.

dr Tadeusz Komorowski (1937-2020)

Pan Doktor był emerytowanym dyrektorem Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie (IKN) Oddział ODN w Poznaniu.

Z wykształcenia był fizykiem. Pracę w zawodzie nauczyciela rozpoczął w 1961 roku w technikum chemicznym, pedagogiczne doświadczenia zbierał jeszcze później w technikum kolejowym. Od 1969 roku w III LO im. M. Kasprzaka pełnił funkcję dyrektora.

W IKN pracował od 1983 roku do 1990, czyli do rozwiązania Instytutu. Ówczesnemu Dyrektorowi przypadło w udziale przeprowadzanie procedur związanych z uzyskiwaniem specjalizacji zawodowej przez nauczycieli na obszarze międzywojewódzkim. Sprawował też nadzór nad badaniami pedagogicznymi i pracą prawie dwustu doradców metodycznych. Efektywnie współpracował z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, korzystając ze wsparcia pracowników naukowych w realizacji form kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli. Ze spokojem przyjął konieczność likwidacji placówki i przygotował do niej pracowników.

Zapamiętany został przez dawnych współpracowników jako Dyrektor troszczący się o wysoki poziom merytoryczny, kierowanych przez siebie inicjatyw edukacyjnych, świetny menadżer organizujący pracę, lider doceniający zaangażowanie wszystkich członków zespołu, a nade wszystko wielkoduszny człowiek, umiejący łagodzić spory i konflikty, zachowujący pogodę ducha w trudnych zawodowo sytuacjach.

Pan dr Tadeusz Komorowski zajmie ważne miejsce w historii doskonalenia nauczycieli w naszym województwie jako postać zasłużona dla edukacji.

Urszula Schmidt (1950-2020)

Są pożegnania, na które nigdy nie jesteśmy gotowi, zwłaszcza kiedy odchodzą osoby z bliskiego otoczenia i z niestabnym apetytem na życie. Tak wspominać będziemy naszą koleżankę i współpracownicę.

Urszula pracowała w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu przez ostatnie trzynaście lat swojego życia. Odeszła z dnia na dzień, niespodziewanie, pozostawiając nas w niedowierzaniu, że nie zobaczymy już Jej życzliwego uśmiechu. Wychodząc z pracy, powiedziała, że jutro przyjdzie trochę później. Każdy problem kadrowy rozwiązywała ze stoickim spokojem, ucząc nas, że pośpiech nie jest najszlachetniejszą z cnót, o którą warto zabiegać. Nic nie było w stanie wytrącić Jej z równowagi. Bardzo lubiła podróże i wspólne wycieczki, z których czerpała energię życia.

Z żalem odprowadziliśmy Urszulę w Jej ostatnią podróż.

Ewa Ziętkiewicz (1973-2020)

Pożegnać Ewę to jak pożegnać część życia. Kogoś takiego spotyka się bardzo rzadko.

Pracowała w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu przez dwadzieścia cztery lata, aż do odejścia na emeryturę. Wcześniej była nauczycielką w Szkole Podstawowej nr 71, a następnie w SP nr 89. Już po trzyletnim stażu otrzymała Dyplom Rady Postępu Pedagogicznego, a zaledwie po dwunastu latach pracy została uhonorowana nagrodą Ministra Oświaty, powtórnie przyznana, kiedy pracowała w Ośrodku.

Była wieloletnim członkiem Międzywojewódzkiej Komisji ds. stopni specjalizacji zawodowej nauczycieli i nie sposób policzyć, ile odbyła obserwacji zajęć i w ilu komisjach egzaminacyjnych uczestniczyła. Pełniła też funkcję kierownika Pracowni Wychowania Przedszkolnego i Nauczania. Pod Jej

kierunkiem doradcy wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego tworzyli prężny zespół, podejmujący liczne wyzwania. Należało do nich między innymi wdrożenie eksperymentu pedagogicznego i oceny opisowej we współpracy z UAM w Poznaniu, organizowanie wystaw pomocy dydaktycznych w ówczesnym Wojewódzkim Ośrodku Metodycznym.

Ewa była także autorką i współautorką licznych publikacji z zakresu wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego. Opracowała unikalny w kraju elementarz „Z Pyrkiem bezpieczniej”, który powstał we współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Poznaniu, a miał za zadanie przygotowanie dzieci do bezpiecznego poruszania się na drodze. Współorganizowała Wojewódzki Turniej Wiedzy i Umiejętności z zakresu bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Pełniła funkcję eksperta ds. awansu zawodowego nauczycieli. Jako organizatorka szkoleń oraz realizatorka programu Nowa Szkoła oraz grantów Wielkopolskiego Kuratora Oświaty troszczyła się o wysoki poziom merytoryczny oferty. Współpracowała z Polonijnym Centrum Nauczycieli w Lublinie, współorganizowała Targi Edukacyjne, wdrażała program Przyjaciele Zippięgo.

Za swoje działania była wielokrotnie nagradzana: Honorową Odznaką Miasta Poznania, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem KEN, nagrodami Dyrektora ODN.

Ewo, dziękujemy za Twoje odpowiedzialne zaangażowanie, za Twój takt pedagogiczny, kulturę osobistą, życzliwość, dziękujemy za grono nauczycieli doradców, którym towarzyszyłaś w pracy metodycznej, za następców, którzy do dzisiaj współpracują z nami.

Ewo, wciąż czujemy Twoją obecność dzięki wspianiałym owocom Twojej pracy.

Ewa Superczyńska, dyrektor Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu wraz z Pracownikami

NOWA OFERTA

2020/2021

WEBINARIA

SZKOLENIA STACJONARNE

WARSZTATY

KONFERENCJE

KURSY JĘZYKOWE

---

*Zapraszamy na naszą
stronę internetową*

WWW.ODNPOZNAN.PL

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

PLACÓWKI OŚWIATOWE PROWADZONE PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO PODLEGŁE DEPARTAMENTOWI EDUKACJI I NAUKI

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu
pełna informacja dostępna na stronie:
www.odn.kalisz.pl

Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Koninie
pełna informacja dostępna na stronie:
www.cdnkonin.pl

Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lesznie
pełna informacja dostępna na stronie:
www.cdn.leszno.pl

Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Pile
pełna informacja dostępna na stronie:
www.cdn.pila.pl

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu
pełna informacja dostępna na stronie:
www.odnpoznan.pl

**Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia
Dualnego i Zawodowego w Kaliszu**
www.cwrkdiz.kalisz.pl

**Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia
Dualnego i Zawodowego w Koninie**
www.cwrkdiz.konin.pl

**Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia
Dualnego i Zawodowego w Lesznie**
www.cwrkdiz.leszno.pl

**Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia
Dualnego i Zawodowego w Pile**
www.cwrkdiz.pila.pl

**Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia
Dualnego i Zawodowego w Poznaniu**
www.cwrkdiz.poznan.pl

Placówki Oświatowe Prowadzone Przez
Samorząd Województwa Wielkopolskiego

Wielkopolskie Samorządowe Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego:

- w Gnieźnie, ul. Mieszka I nr 27, www.medyk.gniezno.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Terapeuta Zajęciowy, Opiekun Medyczny, Technik Masażysta, Technik Farmaceutyczny

- w Koninie, ul. Przemysłowa 4, www.medyk.konin.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Terapeuta Zajęciowy, Opiekun Medyczny, Technik Usług Kosmetycznych, Technik Masażysta, Technik Elektroradiolog, Asystent Osoby Niepełnosprawnej, Higienistka Stomatologiczna

- w Ostrowie Wielkopolskim, ul. Limanowskiego 17,
www.msz-ostrow.cba.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Terapeuta Zajęciowy, Opiekun Medyczny, Technik Usług Kosmetycznych, Technik Masażysta, Technik Farmaceutyczny, Opiekunka Dziecięca, Higienistka Stomatologiczna, Asystentka Stomatologiczna, Technik Elektroradiolog

- Nr 1 w Poznaniu, ul. Szamarzewskiego 99, www.msz.poznan.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Opiekun Medyczny, Technik Usług Kosmetycznych, Technik Masażysta, Technik Farmaceutyczny, Ortopedystka, Technik BHP, Technik Elektroradiolog, Technik Elektryki i Informatyki Medycznej

- Nr 2 w Poznaniu, ul. Mostowa 6, www.wsck.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Asystentka Stomatologiczna, Higienistka Stomatologiczna, Technik Dentystyczny, Asystent Osoby Niepełnosprawnej, Opiekun Medyczny, Opiekun Osoby Starszej, Opiekun w Domu Pomocy Społecznej, Opiekunka Dziecięca, Technik Masażysta, Terapeuta Zajęciowy

- w Rawiczu, ul. gen. Grota Roweckiego 6, www.medyk-rawicz.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Technik Usług Kosmetycznych, Technik BHP, Opiekun Osoby Starszej, Terapeuta Zajęciowy, Opiekun w Domu Pomocy Społecznej, Opiekunka Środowiskowa, Opiekunka Dziecięca, Asystent Osoby Niepełnosprawnej, Technik Masażysta, Opiekun Medyczny

- w Złotowie, ul. Szkolna 3, www.wsckziu-zlotow.pl
Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
Opiekun Medyczny, Technik Archiwista, Technik Masażysta, Technik Usług Kosmetycznych, Opiekunka Dziecięca

**Wielkopolskie Samorządowe Centrum Kształcenia Ustawicznego
we Wrześni**, ul. Wojska Polskiego 2a, www.wscku-wrzesnia.pl

Centrum oferuje naukę na następujących kierunkach:
- Florysta, Technik Usług Kosmetycznych, Technik Logistyki, Technik Administracji, Technik Archiwista, Technik Rachunkowości, Opiekun Medyczny, Asystent Osoby Niepełnosprawnej, Technik Budownictwa